

Piezemētais 2021. gada putns – laukirbe

VIESTURS ĶERUS,
viesturs@lob.lv

Tradicionāla “Gada putna” akcijas daļa ir aicinājums iedzīvotājiem ziņot par attiecīgajā gadā daudzīnātās sugas novērojumiem. Šāds ziņu ievākšanas veids laukirbes gadījumā ir īpaši aktuāls, jo tā vien šķiet, ka tieši nejausi šo sugu izdodas redzēt visbiežāk. Katrā ziņā neviena no LOB īstenotajām monitoringa programmām nesniedz pietiekami daudz informācijas, lai varētu novērtēt laukirbju skaita pārmaiņas. Taču tas, ko mēs par šo sugu zinām, liecina, ka tai neklājas labi.

Iepazīsimies!

Pirms izklāstīšu to, kā laukirbei klājas, gribu iepazīstināt ar pašu 2021. gada putnu. Laukirbe ir drukns baloža lieluma putns, kas pieder pie vistveidīgo putnu kārtas. Kā jau vistveidīgajiem pieklājas, laukirbes apspalvojums pamatā ir brūni raibs (pagaidām atliksim malā medņu un

rubeņu gaiļus, kuru tērps domāts, lai izrādītos). Sugai raksturīgas pazīmes ir ruda seja un tumšbrūns pakavveida laukums uz vēdera (tēviņiem izteiktāks, mātītēm var arī nebūt nemaz).

Otra vistveidīgajiem putniem raksturīga iezīme ir turēšanās pie zemes. Medni, rubeni un mežirbi tomēr nereti gadās redzēt sēžam kokā, savukārt laukirbe gan tā nedara. Arī lido tā ļoti nelabprāt – no briesmām mēģina izbēgt skrienot. Tāpat kā grieze, kas gan nav vistveidīgais putns, bet dzīvo laukirbei kaimiņos un varbūt reizēm ir ar to sajaucama.

Ja nu tomēr gadās redzēt laukirbi izspurdzam no zāles, vērts atcerēties, ka šim putnam ir rūsganas astes malējās spalvas, un promlidojumā tās ir labi redzamas. Savukārt izceltai griezei labi pamanāmi ir kastaņbrūnie spārni. Droši vien paipalu, kas augumā drīzāk ir kā strazds, nevis balodis, ar laukirbi nesajausiet.

Laukirbēm var atšķirt dzimumus. Tēviņiem ir izteikts melns plankums uz vēdera, savukārt mātītēm tā nav vai ir neliels.

Pie zemes laukirbe turas arī ģeogrāfiskā izpratnē, t.i., tā ir nometniece – Latvijā pavada gan ziemu, gan vasaru.

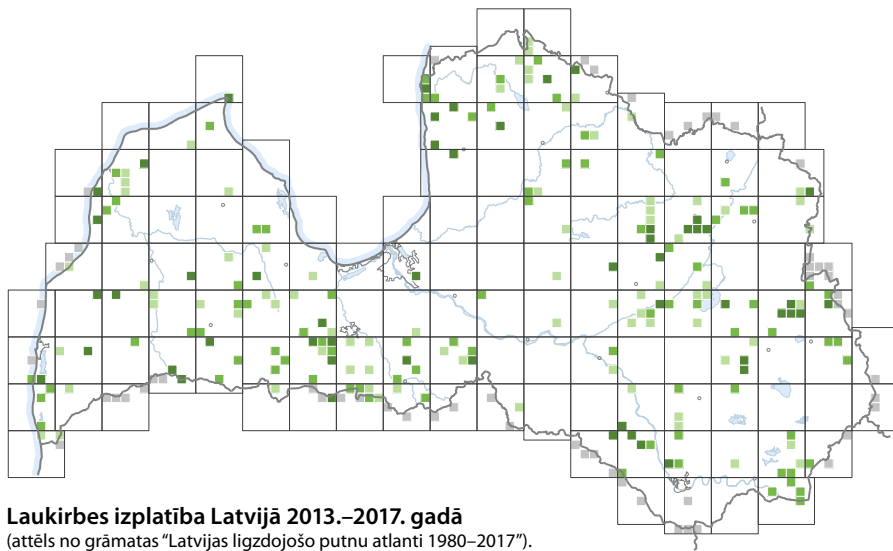
Barība un vairošanās

Laukirbe, kā jau rāda nosaukums, dzīvo laukos – vietās, kur pieejams daudz dažādu sēkļu, piemēram, laukmalās, grāvmalās un līdzīgās vietās, kas nereti ir arī ceļmalas. Tieši tā – no lauka uz ceļa iznākušas – visbiežāk arī cilvēkiem tās izdodas novērot. Ziemā laukirbes var kļūt cilvēkam vēl tuvākas, ienākot pagalmos, kur mazāk sniega un vairāk iespēju sameklēt barību. Var mēģināt laukirbi arī saklausīt – pavasarī vakara vai rīta krēslā var gādīties dzirdēt tās čerksotošo saucieni “kerrr-ik kerrr-ik”.

Agrā pavasarī veidojas laukirbju pāri, bet aprīlī–maijā ar sausu zāli un lapām izklātā iedobītē garāku augu aizsegā tiek dētas olas. Tās ir vienkāršainas – no dzeltenbrūnām līdz olīvbrūnām. Laukirbēm gadā ir tikai viens dējums, un tajā parasti ir 9–20 olas, bet var būt arī vairāk. Olas perē tikai mātīte, taču tēviņš turas turpat tuvumā, un, kad pēc 23–25 dienu perēšanas izšķīlušas mazuļi, tos vadā un pieskata abi pieaugušie. Tāpat kā citiem vistveidīgajiem putniem arī laukirbei mazuļi ir ligzdbēgļi. Jau pirmajā dienā tie var atstāt ligzdu un drīz vien iegūt arī lidspēju, taču kopā ar vecākiem tie turas līdz pat nākamajam pavasarim.

Pieaugušās laukirbes ir augēdājas – tās pārtiek no augu zaļajām daļām un sēklām, taču mazuļi sākumā pārtiek tikai no kukaiņiem un citiem bezmugurkaulniekiem. Tātad laukirbju dzīvei piemērotas ir tādas vietas, kur bagātīgi pieejamas gan sēklas, gan kukaiņi.

Foto: Jānis Jansons / putni.info

Laukirbes izplatība Latvijā 2013.–2017. gadā

(attēls no grāmatas "Latvijas ligzdojošo putnu atlanti 1980–2017").

Distribution of Grey Partridge in Latvia in 2013–2017

(picture from the book "Latvijas ligzdojošo putnu atlanti 1980–2017")

Tikt pie barības bargā ziemā ar dziļu sniegu nav viegli, un šādos apstākļos daudz laukirbju iet bojā. Aukstas naktis vieglāk pārleist, saspiežoties kopā, tāpēc ģimenes turēšanās kopā līdz pavasarim ir ļoti saprātīga pieeja. Savulaik, kad laukirbe Latvijā vēl bija medijams putns, cilvēki tās cītīgi piebaroja, arī tā uzlabojot pārziemošanas iespējas.

Laukirbei klājas slikti...

Vērtējot putnu populāciju pārmaiņas Eiropā kopumā, iezīmējas divas putnu grupas, kam klājas īpaši slikti – tālie migranti (gājputni, kas ziemu pavada Āfrikā) un lauku putni. Laukirbe pieder pie otrās grupas, un lielākajā daļā Eiropas Savienības valstu laukirbju populācija sarūk.

Kā jau minēju, izmantojamus datus par sugas populācijas pārmaiņām Latvijā, no monitoringa programmām šobrīd iegūt nevaram. Jaunākie aprēķini par to, cik šo putnu Latvijā ir, balstīti uz ligzdojošo putnu atlantu datiem. Tiek lēsts, ka 2018. gadā te ligzdoja 500–1100 pāru. Izplatība sarukusi gan starp 1980.–1984. un 2000.–2004. gadu, gan starp 2000.–2004. un 2013.–2017. gadu. Tātad skaidrs ir tas, ka Latvijā, tāpat kā Eiropā kopumā, laukirbju kļūst mazāk.

Gājputnu gadījumā populācijas lejupslidē var būt vainojami apstākļi arī ziemošanas vietās un ceļā uz tām, savukārt nometnieku gadījumā

problēmas jāmeklē tepat uz vietas. "Intoksikācija ar pesticīdiem, granulētajiem minerālmēsliem un kodinātām sēklām. Iet bojā mehanizēto pļaušanas darbu rezultātā. Ligzdošanas biotopu iznīcināšana saistīta ar lauksaimniecības intensifikāciju (meliorācija, lauku masivizācija un robežjoslu izušana, monokultūru ieviešana). Atsevišķos gados skaitu limitē pārmērīgi savairojušies dabiskie ienaidnieki (lapsa, jenotsuns), kā arī bargas ziemas," tā krasā laukirbju skaita samazināšanās kopš 20. gs. 40. gadu beigām skaidrota 1985. gadā izdotajā "Latvijas PSR Sarkanajā grāmatā".

Mēs Latvijā kopš 1985. gada neko vairāk par laukirbi ietekmējošiem faktoriem neesam uzzinājuši, jo īpašu pētījumu par šo sugu nav bijis. Tomēr ir skaidrs, ka Sarkanās grāmatas autoriem lielā mērā bijusi taisnība, jo šie paši iemesli tiek minēti, runājot par sugas skaita samazināšanos Eiropā kopumā.

Ziemā laukirbju bariņi nereti dodas barības meklējumos arī tuvāk cilvēkiem.

...bet jūs varat palīdzēt

Iespējams, tiem, kas vēlētos palīdzēt laukirbei, pirmā doma būs – piebarošana ziemā. Jā, var mēģināt arī to, piemēram, izveidojot egļu zaru nojumīti un paberot tajā sēklas. Taču vislabāk būtu nodrošināt tām iespēju atrast barību pašām, turklāt visu gadu. Zāļainas laukmalas, ko nopļauj tikai reizi divos trīs gados (un ne visas uzreiz!), nodrošinās pieaugušām laukirbēm nepieciešamās sēklas barībai un slēptuves ligzdošanai, bet pēc sekmīgas ligzdošanas ļaus atrast mazuļiem kukaiņus. Vērts apdomāt arī šādu "malu", t.i., zālāja joslu, ierīkošanu arī laukam pa vidu. Atcerēsimies, ka viena no laukirbes bēdām ir lielu vienlaidu lauku veidošana. Protams, šajās joslās nevajadzētu lietot nekādus pesticīdus, kas pat tad, ja laukirbes tieši nesaindēs, samazinās tām pieejamās barības daudzumu.

Ja nu pats ar lauksaimniecību nenodarbojaties, taču dzīvojat laukos, mazliet aizaudzējiet kādu stūri savā pagalmā, atceroties, ka ziemā laukirbes nekautrējas meklēt barību cilvēka tuvumā. Protams, tad būtu svarīgi, lai pa jūsu mazliet aizaudzēto pagalmu brīvi neskraidītu suns vai kaķis.

Ja neesat ne lauksaimnieks, ne laucinieks, bet laukos mēdzat iegriezties, jūs varat laukirbei palīdzēt, uzlabojot mūsu zināšanas par šo sugu. Tātad, ja gadās satikties ar 2021. gada putnu, atcerieties šo tikšanos reģistrēt portālā vai lietotnē Dabasdati.lv!

Summary

The grounded Bird of the Year 2021 – Grey Partridge /Viesturs Ķerus/

LOB has chosen the Grey Partridge as the Bird of the Year 2021. It is a medium sized sedentary grouse species, inhabiting farmland habitats. Though precise data on the population size and trends is lacking, the data we do have make us think that the the Grey Partridge population in Latvia is declining, as it is in most European countries. It is likely that the reasons for the decline are the same as elsewhere in Europe: intensification of agriculture, change of small farms to large monoculture fields, increase in pesticide use and probably also predation. If you manage to observe the Grey Partridge, please submit the data to the portal Dabasdati.lv.

Foto: Ainars Mankus / ainars.net